

УДК 327:001.8(479)

МЕТОДОЛОГІЯ ТА СТАН ВИВЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ГРУЗІЇ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Сухіашвілі Д.

*аспірант кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики
Донецького національного університету*

В статті розглядається методологія і сучасна історіографія досліджень зовнішньої політики Грузії в контексті Європейської інтеграції. В цілому відносини між ЄС і Грузією особливо стрімко розвиваються після «революції роз», котрою часто називають самим значительним подієм со времен падіння комуністического режиму.

The article discusses the methodology and modern historiography of research about Georgia's foreign policy in the context of European integration. A relation between Georgia and the EU especially rapidly develops after the "Rose Revolution", which is often called the most important event since the fall of the communist regime.

У статті розглядається методологія та сучасна історіографія досліджень зовнішньої політики Грузії в контексті Європейської інтеграції. В цілому відносини між Європейським Союзом та Грузією особливо стрімко розвиваються після «революції троянд», яку часто називають найбільш значною подією з часів падіння комуністичного режиму.

Актуальність

Трансформація політичного режиму в Грузії суттєво вплинула на теорію демократичного транзиту, поставивши перед науковою спільнотою завдання виявлення загального й особливого в політичних змінах у цій країні. Необхідність дослідження відносин між Європейським Союзом та Грузією стала особливо нагальною після «революції троянд», яку часто називають найбільш значною подією з часів падіння комуністичного режиму.

Мета та завдання дослідження

У дослідженні автор ставить перед собою завдання розглянути методологію та сучасну історіографію зовнішньої політики Грузії в контексті європейської інтеграції.

Основний зміст статті

Вивчення політичної трансформації в Грузії та її впливу на зовнішню політику, зокрема на євроінтеграційну стратегію країни, представляє додатковий інтерес у зв'язку зі зростаючою роллю цієї держави у міжнародних відносинах. В процесі розширення ЄС та формування нової стратегії відносин з країнами-сусідами – Європейської політики сусідства – зростає інтерес об'єднання до регіону Південного Кавказу. В цьому контексті Грузія розглядається як одна з ключових складових зростання впливу ЄС в регіоні та на пострадянському просторі в цілому. Стабільність політичної системи, вирішення територіальних конфліктів на теренах Південного Кавказу є важливим чинником європейської безпеки.

Грузія, як нерозділена частина європейського політичного, економічного, культурного простору, вважає своїм національним інтересом інтегруватися в європейську політичну систему та систему безпеки. Послідовна інтеграція в європейську та євроатлантичну структури є одним з основних пріоритетів зовнішньої політики нашої країни.

Дослідження такої актуальної проблеми, як зовнішня політика Грузії в контексті євроінтеграції протягом 1991 – 2011 років, потребує виваженості до вибору методологічного інструментарію.

Обов'язковою умовою будь якого плідного політичного дослідження, має бути постійне й послідовне дотримання принципу об'єктивності. Саме це надало можливість на основі залучення широкого кола джерел зробити ґрунтовний аналіз подій, порівняти отримані результати з висновками авторів інших досліджень.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття в грузинському суспільстві основними ідеологічними концепціями щодо європейської інтеграції були національно-демократична та ринково-інтеграціоністська.

Основними рисами національно-демократичної ідеології була орієнтація на ринкову модель розвитку суспільства, незалежність Грузії та створення сприятливих умови для вступу до Європейського Союзу. Можна сказати, що до 2003 року було відсутнє реальне розуміння конкретних кроків щодо реалізації цієї мети, і лише після революції з'явився конкретний план дій.

Специфічність об'єкта дослідження і багатоплановий характер його предмета зумовили необхідність використання в процесі дослідження експлікативних методів, таких як системний підхід та контент аналіз, які активно використовуються при дослідженні проблематики міжнародних відносин. Застосування системного підходу дозволяє розкрити розвиток відносин Європейського Союзу з Грузією в єдності їх змісту, динаміки, взаємозумовленості і взаємовпливу різних факторів. Принцип системності орієнтує на комплексне розуміння та аналіз подій у внутрішній та зовнішній політиці Грузії після розпаду Радянського Союзу, що характеризується значними трансформаціями

на міжнародній арені. Його сутність полягає в комплексному аналізі змін у геополітичному положенні країни, формування політики держави з огляду на суб'єктність, дослідженні їх як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх елементів та частин в умовах функціонування міжнародної системи. Це також дозволяє не лише проаналізувати функціонування об'єкта в рамках системи міжнародних відносин а й визначити його вплив на формування світової політики. Саме тому його застосування потребує кожен об'єкт наукового дослідження. Під час дослідження євроатлантичної інтеграційної політики Грузії у зазначених хронологічних та географічних межах необхідно враховувати суспільно-політичний, соціально-економічний, культурний, військовий розвиток, та загальноєвропейський контекст, зокрема місце держави на політичній арені Європи.

Системний метод допоміг розкрити діяльність державних органів, завдяки цьому вдалося не лише всебічно окреслити процес європейської інтеграції Грузії, а й виявити їх характерні риси, зміст та головні тенденції.

У роботі також застосовувався контент-аналіз. Цей метод дав можливість якісно-кількісного аналізу змісту документів з метою виявлення або вимірювання різних фактів і тенденцій, відображених у цих документах. У самому загальному вигляді даний метод може бути представлений як систематизоване вивчення змісту текстів з фіксацією найбільш часто повторюваних у ньому словосполучень чи сюжетів.

Особливість контент-аналізу полягає в тому, що він вивчає документи в їх соціальному контексті. Може використовуватися як основний метод дослідження, паралельний, тобто в поєднанні з іншими методами, допоміжний або контрольний. Завдяки цьому методу автором проаналізовано низку документів, серед яких: міжнародно-правові акти, документи Європейського Союзу, Ради Європи, двосторонні договори та угоди, нормативні акти центральних та регіональних органів влади.

Серед основних методів, без яких неможливе дослідження проблеми, слід назвати хронологічно-проблемний, який допомагає розглянути зовнішню політику Грузії як явище минулого в контексті відповідної політичної ситуації, встановити з одного боку, у якій мірі сучасники адекватно сприймали події, що відбувались у політичному житті держави, і враховували їх при визначенні цілей і завдань своєї діяльності, а з іншого – наскільки відповідала ця діяльність об'єктивним перспективам політичного розвитку.

Принципи багатосторонності й діалектичного розвитку допомагають нам розкрити не тільки основні події й процеси, але й деталі розвитку інтеграційної політики на різних хронологічних етапах.

Метод синтезу – передбачає синтезування великої інформації та реконструкцію, на основі отриманих даних, обставин розвитку та втілення зовнішньополітичних наприкінці ХХ – початку ХХІ століття.

Використання методу критичного підходу до аналізу джерел та літератури пояснюється специфікою використаних джерел, зокрема, мемуарів безпосередніх свідків подій, що брали участь у зовнішньополітичній діяльності. Для розкриття теми і досягнення своєї мети, автор використовував і аналізував мемуари колишнього державного секретаря США Кондолізи Райс «Немає вище честі: спогади про мої роки у Вашингтоні» і мемуари экс-президента Грузії Е. Шеварднадзе «Думки про минуле і майбутнє».

В процесі підготовки роботи застосувалися також порівняльний метод. Головна перевага цього методу полягає в тому, що він націлює на пошук загального, повторюваного у сфері міжнародних відносин. У той же час порівняльний аналіз дає можливість отримати науково значущі висновки і на основі різноманітності явищ і неповторності ситуації.

Порівняльний метод дозволив більш ґрунтовно проаналізувати зовнішньополітичний шлях Грузії до і після революції, а також проаналізувати чому у східноєвропейських країнах вдалося проводити більш ефективний євроінтеграційний курс, ніж у Грузії. Порівнюється ставлення урядів часів президентства Е. Шеварнадзе та М. Саакашвілі щодо формування зовнішньополітичного вектору держави в контексті політики євроінтеграції та статусу невизнаних територій Грузії.

Герменевтичний метод дозволив всебічно проаналізувати різні документи та матеріали. Він дав можливість достовірно дослідити втілення в життя курсу на європейську інтеграцію.

У дисертаційному дослідженні було використано статистичний метод для обліку кількісних показників державної політики європейської інтеграції Грузії на різних етапах. На основі статистичних даних нами було досліджено стан, динаміку та перспективи розвитку Грузії у сферах економіки, торгівлі, енергетики.

Крім загальнонаукових методів автор використовував міждисциплінарні та власно історичні методи дослідження. Серед них: історико-порівняльний метод, історико-функціональний та історико-генетичний (напрямок руху політичної еліти у конкретній історичній ситуації).

Необхідно відзначити, що проблема зовнішньої політики Грузії в контексті європейської інтеграції, в цілому, залишається недостатньо розробленою у вітчизняній і зарубіжній політичній науці. Однак є деякі праці, в яких розглядаються відносини Європейського Союзу та Грузії в різних галузях.

Висвітлення реалізації європейського покликання Грузії у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі доречно класифікувати за певними критеріями. Варто відокремити декілька груп досліджень.

Першу групу складають узагальнюючі праці з нової та новітньої історії Грузії, в яких розкривається стан зовнішньої політики Грузії, становлення і перші кроки Грузинської держави на шляху до європейської інтеграції.

Про розкриття трагічних подій Грузії у 90-х роках і війну між Грузією та Росією йдеться в книзі Лорика Маршанія «Правда про трагедію Абхазії». Він розповідає про головні причини трагедії в Абхазії, а також фатальні помилки керівництва Грузії і про авантюрні дії сепаратистів [1].

Війні 2008 року між Грузією та Росією присвячена книга Дазміра Джоджуа «Військова інтервенція Росії в Грузію. Війна 2008 року і її результати» [2] та книга Рональда Асмуса «Маленька війна, яка потрясла світ: Грузія, Росія і майбутнє Заходу» в якій він аналізує проблеми європейської безпеки, дає своє бачення причини війни у 2008 р. між Грузією та Росією і висловлює думку, що відсутність єдності в НАТО на Бухарестському саміті з питань надання Грузії й Україні ПДЧ, подіяла на позицію Росії та дала певний поштовх Москві, що призвело до п'ятиденної війни 2008 року [3].

Особливої уваги заслуговують праці грузинського політика, заступника Міністра закордонних справ по Європейській інтеграції Грузії Т. Гордадзе. У 2009 році журнал «Центральна Євразія» опублікував аналітичний щорічник, де окрема глава присвячується Грузії. Торніке Гордадзе є автором розділу «Міжнародне життя», в якому глибоко висвітлюються відносини Грузії з Російською Федерацією, з іншими сусідніми країнами, а також відношення з Європейським Союзом і НАТО. Окрім цього він є автором численних статей, де розглядаються відносини між Грузією та ЄС. В них не йде мова про зовнішню політику Грузії у контексті євроінтеграції, але вони є дуже цінними, оскільки розглядають реформи, проведені владою Грузії, а також роль Європейського Союзу в цих процесах [4].

До другої групи можна віднести праці вітчизняних та зарубіжних політологів, істориків, де досліджено процеси європейської та євроатлантичної інтеграції у цілому. В цій досить великій групі доречно було б виділити підгрупи, в яких йдеться про розширення Європейського Союзу, зокрема це праці Валерія Володимировича Копійки «Розширення Європейського союзу та Україна». Він системно аналізує витоки розширення ЄС, його концептуально-теоретичні засади й особливості, суперечності та геостратегічні наслідки [5].

Варто виділити книгу Мілади Анни Вахудової «Нерозділена Європа, демократія, важелі впливу та інтеграція після комунізму». В книзі розглядається політика Європейського Союзу щодо країн ЦСЄ і навпаки – політика цих держав щодо об'єднання. Ця книга є свого роду суспільно-науковим експериментом. Євроінтеграційна політика деяких країн ЦСЄ нагадує зовнішню політику Грузії після «революції троянд» в контексті євроінтеграції і дає надію на те, що рано чи пізно Грузія теж стане частиною Європи [6].

До цієї групи можна віднести підгрупу та праці про спільну зовнішню і безпекову політику, зокрема книги Олега В'ячеславовича Адарчева «Західноєвропейський союз в системі європейської безпеки», Олександра Аркадійовича Делінського «Європейська система безпеки: міжнародно-правові аспекти становлення і розвитку», роботу вченого і директора департаменту Америки Міністерства закордонних справ Грузії Ека Акобія «Політики Європейської безпеки та оборони: проблеми і перспективи», вона вважає, що перед Європою стоїть багато викликів, і об'єднання навколо цих проблем стане основою безпечної та сильної Європи. В умовах безпрецедентного розширення Європейського Союзу на порядок денний виноситься питання щодо його безпеки. Ці роботи дали можливість показати актуальність питання безпеки для Європейського Союзу на сьогоднішній день та виявити роль Грузії в її забезпеченні.

Третю групу складають вивчення коренів європейської визначеності Грузії, належності її до західної цивілізації. Сучасна зовнішня політика Грузії полягає в намаганні налагодити партнерські стосунки з усіма сусідніми країнами та дотриманні виваженої зовнішньої політики.

Про місце Грузії в зовнішній політиці Європейського Союзу пише у своїй роботі вчений і директор департаменту Америки Міністерства закордонних справ Грузії Ека Акобія «Грузія на зовнішньополітичному радарі Європейського Союзу: інтереси та інструменти». Вона детально описує місце Грузії в зовнішній політиці ЄС і стверджує, що оскільки свого часу об'єднання пасивно використовувало свої ресурси по Грузії, він не зміг повністю реалізувати інтереси в цій країні. Ека Акобія вважає, що в деяких випадках Європейський Союз міг відігравати ефективну й активну роль за допомогою існуючих в нього ресурсів. Такі інструменти як Східне партнерство та місія Європейського Союзу надають реальні можливості для досягнення цієї мети.

Доктор правознавства Раті Брегадзе у своїй роботі «Правові засади політичної волі Грузії з інтеграції в Європейський Союз», ще раз підкреслив належність Грузії до європейської сім'ї народів і визначив критерії, яким повинні відповідати країни, що бажають в майбутньому стати членами об'єднання.

До цієї групи можна віднести роботу президента Центру Європейської інтеграції Василя Чкоїдзе «Східне партнерство - формат багатостороннього співробітництва». Він вважає, що у

середньостроковій перспективі Грузія повинна постаратися перевести відносини з Європейським Союзом на індивідуальний шлях розвитку, оскільки Східне партнерство дає можливість для цього. Досягнення цієї мети стане індикатором політичного успіху нашої країни на шляху європейської інтеграції [7].

Варто виділити низку доповідей, зроблених за допомогою неурядових організацій, де широко розглядаються реформи проведені урядом Грузії на шляху євроінтеграції. Фонд «Відкрите суспільство - Грузія» у 2010 році опублікував доповідь «Європейська політика сусідства: Реалізація цілей ЄС та план дій ЄС-Грузія», де в рамках політики сусідства аналізуються перспективи модернізації та демократизації Грузії.

Цікавий аналіз відносин Європейського Союзу та Грузії дає старший науковий співробітник Інституту ЄС з досліджень у сфері безпеки Дов Лінч, який у своїй доповіді «Чому Грузія має значення» розглядає перспективи відносин між Грузією і ЄС на тлі аналізу зовнішніх акторів.

Висновки

Підсумовуючи висновки, слід зазначити, що для роботи з знакової літературою існує відповідний теоретико-методологічний фундамент. Є необхідні передумови для визначення проблем, досягнення поставленої мети та розв'язання ключових завдань. Проведений нами аналіз наукової та публіцистичної літератури дає підстави стверджувати, що згідно з підходами більшості дослідників активна співпраця з ЄС та іншими європейськими інституціями для Грузії є глибоко обумовленою сутністю геополітичних чинників. Більшість авторів та політичних діячів підкреслювали, що протягом певного часу Грузія була позбавлена природного для неї європейського напрямку розвитку, але буде зроблено все для повернення країни до «європейської сім'ї народів». Проте, зазначена література розглядає лише окремі аспекти процесу зовнішньої політики Грузії в контексті євроінтеграції, а роботи комплексного характеру відсутні.

Література

1. Маршанія Л. М. Правда о трагедии Абхазии / Л. М. Маршанія. Тбилиси. : Самшобло, 1998. – 128 с.
2. Джоджуа Д. Військова інтервенція Росії в Грузії, війна 2008 року і результати/ Д. Джоджуа. – Тбилиси. 2010. – с. 350.
3. Асмус Р. Д. Маленькая война, которая потрясла мир, Грузия, Россия и будущее запада ; [пер. з англ. Н. Накашидзе, Т. Накашидзе, Г. Накашидзе] / Рональд Дитрих Асмус. – Тбилиси. : Парнас, 2010. – 302 с.
4. Гордадзе Т. Грузия, Международная жизнь [Електронний ресурс] – Режим доступу до матеріалів: <http://www.ca-c.org/annual/2008/25.shtml>
5. Копійка В.В. Розширення Європейського союзу та Україна / Валерій Володимирович Копійка. – К. : Логос, 2008. – 351 с.
6. Вахудова М. А. Нерозділена Європа, демократія, важелі впливу та інтеграція після комунізму ; [пер. з англ. Т. Цимбала] / Мылада Анна Вахудова. – К. : Вид-д «Києво – Могилянська академія», 2009. – 378 с.
7. ევროკავშირი და საქართველო: მიმდინარე საკითხები და მომავლის პერსპექტივები / [გოგოლაშვილი ვ., აკობია ე., კაპანაძე ს. და სხვა.]; რედაქტორი ვ. გოგოლაშვილი, ს. კაპანაძე. - თბ.: 2007. – გვ. 187.